

BESØG PÅ GULDKYSTEN

Af

HENNING HENNINGSSEN

Interessen for de tidligere danske kolonier og etableringer har takket være en voksende litteratur herom været stigende de senere år. Især gælder dette det gamle Dansk Vestindien, som ikke få danskere har haft lejlighed til personligt at besøge. Derimod er det fordums Dansk Guinea på Guldkysten, nu en del af republikken Ghana, endnu ikke kommet inden for danske turisternes rækkevidde. Museumsinspektør Henningsen, der i årbog 1967 berettede sine indtryk fra en vestindieregse, fortæller her om Ghana, som den historisk interesserede oplever det idag, med vægten lagt på de eksisterende levn og traditioner fra dansk tid.

PEBERKYSTEN, Elfenbenskysten, Guldkysten, Slavekysten – navne med glans af eventyr og gru –, det var europæiske handelsmænds betegnelse for Vestafrikas kyst langs Guineabugten. Navnene røber hvad man søgte der, først guld og elfenben og peberkorn, og sidst, men ikke mindst, slaver. Portugiserne var de første, der kom til kysten. Allerede i 1482 begyndte de at bygge fortet São Jorge da Mina, senere kaldet St. George d'Elmina eller simpelthen Elmina. *Mina* betyder mine, dvs. guldmine, og fortet er den første europæiske bygning i Afrika syd for middelhavsegnene, ja i troperne overhovedet. Senere kom andre nationer til: hollændere, franskmænd, englændere, brandenborgere, svenskere og danskere. De byggede en række forter og loger langs kysten som støttepunkter for handelen, især da slavehandelen blev den dominerende. Portugiserne startede den omkr. 1530. Alene langs Guldkysten lå over 30 større forter. Europæerne opnåede de indfødte høvdinges tilladelse til at opføre disse fæst-

ninger; de lejede grunden af dem og betalte årlige afgifter derfor. Nogen kolonisering var der ikke tale om; europæernes magt nåede sjældent videre end kanonerne rakte. Den tætte urskov, den uvejssomme kystsavanne og de indfødtes modstand satte bom derfor. De foretog heller ikke jagt på slaver. Det behøvede de ikke. Slaverne blev bragt til dem fra de indfødte høvdinge oppe i landet og udvekslet mod geværer, krudt, søm, brændevin o. lign. På forterne blev slaverne indespærret i små mørke, hvælvede slavehuller, indtil der kom et slaveskib og indladede dem for at føre dem over oceanet vestpå til plantagerne i Nord-, Mellem- og Sydamerika og på de Karibiske øer. Hvor mange slaver, der i tidens løb blev ført bort fra Vestafrika, kan man kun gætte på. Efter nyere undersøgelser skal det være noget mer end 11 millioner. Ingen kan til fulde forestille sig det mål af menneskelige lidelser og sorg, en sådan systematisk åreladning af befolkningen har forårsaget, og hvor usikker tilværelsen har været for de fleste. Den danske andel har på grund af vor ringe formåen været yderst beskednen – vel næppe mere end ca. 50.000 slaver –, men alligevel må vi bekende, at vi har vor medandel i den moralske skyld, som har belastet Europas samvittighed lige til vore dage.

Forterne

Nu er slavehandelen blevet historie. Afrikanerne taler derom, som vi andre snakker om stavnsbånd og livegenskab, uden at nære bitre følelser over for europæerne. De statelige og i reglen velholdte forter står som historiske minder på deres klippeknolde langs kysten, ofte ganske tæt på hinanden, og er blevet anerkendte seværdigheder. Turister i Ghana bør i hvert fald aflægge et besøg i *Elmina Castle*, ca. 150 km vest for Accra, et malerisk fort med dobbelt, tør voldgrav og vindebro, porte og bastioner, gårde med kirke, guvernørbolig, kaserne, slaverum og pakhus osv. Fra platformene, spækket med fredeligt udseende gamle kanoner, ser man ud over det mægtige hav, som monotont sender voldsomme brændingsbølger ind mod

klipperne ved fortets fod. De tykke mure indeholder endnu betydelige rester fra portugisisk tid, men anlæggene er ellers ombygget og udvidet, efter at hollænderne erobrede fortet 1637. Med i billedet hører det lille fort *St. Jago* på en bjerg høj et par hundrede meter nord for Elmina. Herfra har man den herligste udsigt over kysten med den palmestrøede bugt, hvor fiskernes brændingsbåde ligger optrukket i det hvide sand, med lagunen og med den lille by, som opstod omkring forterne.

Seværdigt er også det andet store fort på kysten, *Cape Coast Castle*, kun 12 km øst for Elmina. Det virker betagende med sine batterier af sorttjærede jernkanoner på de mægtige, murede bastioner og kurtiner. Fortsgårdens rummelige indre med de to store fløje vinkelret på hinanden, med en vældig dobbeltrappe op til guvernørboligen og med åbne, luftige gallerier, ser præcis ud som man venter det af et tropefort. Udsigten over strand og sø er her som overalt betagende. Fortet blev oprindelig bygget af svenskerne 1657 og kaldt Carolusborg. Året efter var det i dansk eje, men snart overgik det til englænderne. I kolonitiden var det den engelske guvernørs hovedsæde lige til 1900, da han flyttede over til det tredje af de store forter, det danske Christiansborg ved Accra.

Det der interesserer en dansk besøgende mest, er selvfølgelig de danske forter. I alt var der syv:

Frederiksberg eller *-borg*, én km nordøst for Cape Coast Castle, anlagt 1659, men pantsat til englænderne 1684. Senere navn Fort Royal.

Christiansborg, opført 1661 som det danske hovedfort. Støttet af det fremskudte forværk *Prøvesten*.

Kortskitse over Guld- og Slavekysten, omfattende staterne Ghana, Togo og Dahomey, med angivelse af vigtige forter og byer, regnskovens udbredelse, Akwapimbjergene og den opstemmede Volta-sø.

Map of the Gold and Slave Coast, now Ghana, Togo and Dahomey, with forts and towns, the rain-forest, the Akwapim range and the artificial Volta Lake.

Augustaborg ved fiskerlandsbyen Teshi, ca. 10 km øst for Christiansborg, bygget 1787.

Fredensborg, det næststørste fort, ved fiskerlandsbyen Store Ningo, ca. 75 km øst for Accra, opført 1736.

Kongensten ved Ada på vestre bred af Volta-deltaet, ca. 110 km ad landevejen mod øst fra Accra, opført 1783.

Prinsensten ved Keta (udtales med tryk på -ta) på den smalle landtange mellem den store Keta-lagune og havet, ca. 200 km øst for Accra ad landevejen, der fører østen om lagunen, opført 1784.

De danske forter beherskede kysten fra Accra til Keta på en længde af godt 150 km. Kun ved Prampram lå der et lille engelsk fort, Vernon. Umiddelbart et par km vest for Christiansborg lå der derimod tæt ved siden af hinanden det hollandske fort Crèvecoeur (senere kaldet Fort Ussher) og det engelske James Fort. Forøvrigt købte danskerne også slaver længere mod øst, på den rigtige slavekyst. I Lille Popo, nu Anecho i Togo, og i Widah (Ouida) i Dahomey var der således danske loger. Den sidste ses endnu, og i Anecho går der stadig frasagn om danskernes forbundsfælle Kong Larsen, som var efterkommer af en dansker.

De danske forter har tildels haft en ublid skæbne. Endnu står som nævnt Christiansborg, som nyder den ære at være regeringens hovedsæde, og Prinsensten, der bruges dels som fængsel, dels som kommunkontor. De andre er enten forsvundet helt eller delvis (Augustaborg og Fredensborg). Befolkningen har i mange år brugt dem som stenbrud.

Christiansborg Castle

Et besøg på Christiansborg, *The Castle* som det hedder, må siges at være et af højdepunkterne for en dansker under et besøg i Ghana. Det er imidlertid ikke så let at få tilladelse til at komme der, endsige da få lov til at fotografere. Som nævnt er det regeringssædet, og det er meget stærkt bevogtet. Det kræver derfor forhandlinger på højeste plan med flere ministerier og med sikkerhedspolitiet, inden tilladelsen

Christiansborg på Guldkysten, tidligere danskernes hovedfort, nu sædet for den ghanesiske regering. Fortsgården set fra nord med guvernør Engmanns cisterne fra 1753 til venstre. Midtertrappen fører op til den tidligere guvernørbolig, hvor nu vigtige statsakter finder sted. – Dette og de følgende fotos er taget af forfatteren.

The court yard of Christiansborg Castle, the Danish stronghold from 1660–1850, now the seat of the Ghanaian government.

bliver givet, og den lykkelige gæst må trods et par og 30° varme møde op i mørkt jakkesæt og slips for ikke at støde an mod den fra europæerne overtagne etikette, hvis magt synes urokkelig i de nye afrikanske stater.

Selve fortet danner den østlige part af det nuværende store kompleks. Det er blevet udvidet betydeligt med flere tilbygninger i ganske storslået, i det hele acceptabel stil mod vest. Den gamle kerne er heldigvis ret uskadt. Fra den nordlige terrasse ud mod den velplejede og friske have træder man gennem den oprindelige portal med Christian VII's monogram ind i fortsgården, der praktisk talt ikke er ændret siden dansk tid. Her står endnu ved den østre langsides gu-

vernør Carl Engmanns barokt udformede cisternebygning fra 1753 med en lang indskrift, som i tidens løb er opmalet i sort så mange gange, at den flere steder er blevet uforståelig. Under den brede trappe for enden af gården, op til første sal, hvor guvernørboligen var, står den mere beskedne, ældre cisterne fra 1661. Overalt på væggene findes danske kongemonogrammer, hyppigst Christian VII's. I de gamle solide bastioner er der små hvælvede, tildels mørke rum, som blev brugt til soldaterkvarterer og til opbevaring af varer, først og fremmest slaver. De oprindelige jerngitterdøre lukker endnu for disse „slavekasser“. En tur igennem dem – man har fornylig fundet en del, som har været tilmurede – fylder én med vemod og afsky. Fra de sydligste rum ser man gennem små tilgitrede vinduesnicher gennem den tykke mur ud over det grønblå hav med brændingens staidige melodi og monsunvindens kølende pust.

I stedet for guvernørboligen, der sammen med de øvrige lettere bygninger på første og anden sal faldt om ved et jordskælv i 1862, byggede englænderne en slags to-etagers bungalow. Her er nu indrettet en pragtsal, hvor ambassadørmotagelser og statsakter finder sted under stor højtidelighed, med rød løber, garde i flotte uniformer, musik og et passende ceremoniel.

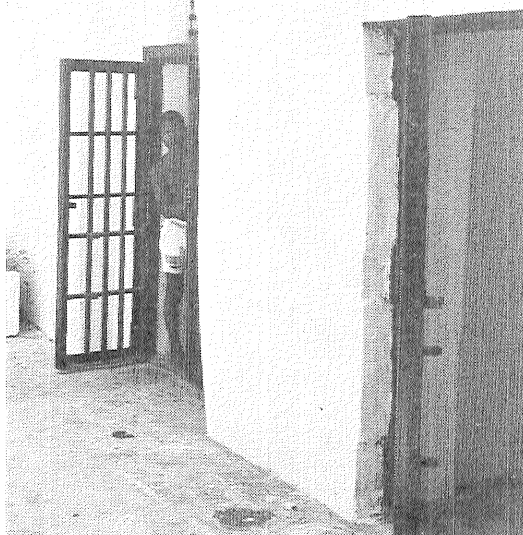
Af kirken, der var indrettet på første sal i østfløjen, står nu kun en del af sydgavlen. På bastionerne og ved portene er en del af de gamle danske kanoner malerisk opstillet.

Christiansborg ligger lige ud til havet, ligesom Kronborg gør det. Intet under, at man på stedet har kaldt den „Elsinore of the Tropics“.

Vest for fortet findes de sørgelige rester af den gamle danske kirkegård, kun et hjørne af muren. Den skulle totalt have været fjernet 1960, men bulldozerne blev heldigvis standset, før de fik det gjort helt af med den. I muren er indsat seks gravsten fra begyndelsen af 1800-tallet, det er alt. På dem kan man læse, hvor kort livet var for de danske, der kom herved. Mange døde allerede kort efter de var ankommet; man kendte intet middel mod klimafeberen (malaria). En stump af kirkegårdens gamle tjørnehæk holder endnu stand tillige

Christiansborg,
indgangen til „slave-
kasserne“, de hvælvede
rum hvor slaverne
opholdt sig, indtil de
blev bragt ombord på
slaveskibene. De op-
rindelige jerngitterdøre
er endnu bevaret.

*Christiansborg
Castle with the original
barred doors of the
vaulted slaverrooms.*

med tre ensomme kokospalmer som svajer i monsunvinden. Det hele virker meget stærkt, som en elegi fra svundne tider.

Forværket Prøvesten er helt væk.

Byen Christiansborg (Ossu)

Omkring de fleste af de europæiske forter opstod der små landsbyer, „negerier“, i læ af kanonerne. Efterhånden byggede handelsmænd og embedsmænd deres egne privathuse i disse byer, i reglen i deres hjemlige stil. Således kan man se hollandske huse ved Elmina, engelske ved Cape Coast Castle og portugisiske ved Widah i Dahomey, det østlige fort på kysten. I den maleriske, palmerige by Ossu

bag Christiansborg, nu bydelen Christiansborg i Accra, findes på samme måde en del smukke og betydningsfulde bygninger, som er opført af danske handelsmænd. Det var sådan, at disse, da slavehandelen ebbede ud, flyttede ud fra fortet for at hellige sig handelen i almindelighed. De tog sig gerne hustruer blandt de flotte afrikanske piger, og deres børn, der var mulatter, men fik danske navne, arvede fædrenes ejendom og formue og førte forretningen videre. Takket være deres velstand dannede de et borgeraristokrati, hvis betydning ikke var ringe. De havde råd til at give deres børn en god skoleuddannelse, – allerede i 1722 oprettedes den første danske skole for mulatbørn –, og de var stolte over deres afstamning og danske navn. En del af dem blev lærere, præster og dygtige håndværkere. En dansk historiker, Ole Justesen, forbereder for tiden en undersøgelse af dette interessante kapitel af dansk historie. Ialt skal der findes mere end 70 danske familienavne i Ghana.

Den største og betydeligste af de danske bygninger er Richters gård på Labadi Road, bygget 1809 af brødrene H. og C. Richter, sønner af den senere guvernør J. E. Richter. Den ene af sønnerne ægtede en ashantiprinsesse. Anlægget var imponerende; hele komplekset målte 40 × 60 m og var omgivet af en ringmur med små hjørnebastioner. På grund af jordskælv er de fleste af de oprindelige bygninger forsvundet og er blevet erstattet af mere beskedne boliger, men endnu står dog den smukke empireportal og den brede trappe i gården, samt en fin muret cisterne, ligesom det meste af muren kan følges rundt om gården. Arkitekt Niels Bech har opmålt anlægget 1967 og har rekonstrueret det i sin oprindelige skikkelse på papiret.

Af andre danske huse kan ved Salem Road, gaden der i dansk tid førte stik nordpå, nævnes Lökkos gård og Reindorffs hus (en af efterkommerne, pastor Reindorff, skrev en meget læst bog om Guldkysten og ashantifolket), begge med gårdinteriører. Langs Rowe Road over for den danske kirkegård, med udsigt over kysten og søen, ligger også en række danske huse, blandt hvilke især bemærkes W. J. Wulffs gård „Frederiksminde“ (1840) og Lutterodt-Bannermanns gård. Men der er flere, og det er af stor betydning, at ark. Bech nu er ved at

Indgangsportalen til Richters gård, det største af de danske privathuse i Ossu (nu bydelen Christiansborg i Accra), bygget 1809. I gården skimtes den oprindelige trappe. Anlægget er tildels ødelagt ved jordskælv.

Richter's House, the largest of the Danish private houses in Christiansborg Town, Accra, built in 1809.

klarlægge disse bygningers historie, ligesom det må siges at være i dansk interesse, om de i fremtiden vil kunne restaureres og vedligeholdes. Vandrer man omkring i bydelen og glæder sig over de male- riske hytter og huse med palmer, blomster og folkeliv, kan man træffe mennesker med danske navne: Svanekiær, Wulff, Larsen, Holm osv. De inviterer én gerne ind i deres stuer, hvor afblegede familiefoto- grafier hænger, og er glade, hvis man vil skrive sig ind i deres gæstebog.

På bakken Kuku-Hill, ca. halvanden km nord for fortet, anlagde guvernør Wrisberg en plantage med et luftigt hus til rekreation for syge europæere. Han kaldte stedet Frederiksberg, fordi det mindede om hjemlige forhold. Bygningen er nu en dyngemurbrækker i en stor have, men langs Salem Road står endnu en del af de tamarindtræer, som blev plantet langs vejen. Tamarinden, der har spiselige bælg-

frugter, kaldes „White man's bean-tree“, og den er som et slags ledemotiv, når man vil efterspore gamle danske anlæg. Hvor dette skyggefulde træ findes, er det efter al sandsynlighed plantet af danskerne.

Plantageanlæg

Bortset fra et mislykket hollandsk forsøg omkr. 1760 har danskerne æren af at have startet de første plantageanlæg i Afrika. Mens alle: de indfødte fyrster, der solgte de fanger de tog i krig, såvel som guvernører, købmænd, skibskaptajner og de senere købere, plantageejerne i Vestindien, gennem århundreder forholdt sig underlig barskt og indifferent over for de arme slaver og deres lidelser, begyndte samvittigheden i slutningen af 1700-tallet at røre på sig. Stærkere og stærkere følte man en human afsky for handel med mennesker, selv om de var af anden race. England rejste bevægelsen mod slavehandelen, men tilfældigvis var det Danmark, som kom først med at forbyde den, nemlig ved forordningen af 16. marts 1792, der satte nytår 1803 som den definitive afslutning på denne uværdige tragedie. Lad så være, at det hele ikke var så ædelt, som man gerne ville tro, og at slavehandelen mer eller mindre hemmeligt fortsatte, bl. a. fordi de indfødte høvdinge, som var storleverandører, aldeles ikke ønskede at kvæle en god indtægt, ligesom embedsmændene nødigt ville miste en god forretning. Det var dog altid en begyndelse.

Evangeliske brødre forsøgte allerede i 1768 at igangsætte en plantagedrift, men de døde hurtigt, og tanken blev først taget op tyve år senere. Æren herfor har lægen Paul Isert. Han havde været nogle år på Guldkysten, og da han på hjemrejsen måtte den sædvanlige vej over Vestindien med et slaveskib, gik det for alvor op for ham, hvor forfærdelig behandlingen af slaverne var. Han spurgte sig selv og andre: hvorfor skal vi slæbe dem over havet under ufattelige lidelser til en endnu værre fremtid, i stedet for at lade dem arbejde som frie på plantager i deres eget land? Han vendte tilbage til Guinea med støtte hjemmefra, og 1788 oprettede han den første rigtige plantage, som han i tidens ånd gav navnet Frederiksnopel. Stedet han valgte

var en dal i Akwapimbjergene ved byen Akropong. Her var luften lidt køligere og klimaet bedre end på savannen. Desværre døde han og hans hustru efter et par måneders forløb, og det hele måtte snart opgives. Når man nu står i den skønne dal, hvor intet spor mere træffes af Iserts værk, kan man nok fyldes af vemod over, at dette forsøg ikke blev til noget. For Isert har det naturligvis stået klart, at i det øjeblik slavehandelen blev afskaffet, mistede europæernes virksomhed på kysten totalt sin berettigelse. Enten måtte man lægge det hele om eller også opgive alt og tage hjem.

Selv om embedsmændene i forterne var meget køligt indstillet over for plantageideen, som var så meget mere besværlig end slavehandelen, slog den dog rod hos nogle, og i de kommende år blev der anlagt en del plantager, omend det aldrig blev mere end et beskedent antal. Som sted herfor valgte man den sydlige fod af bjergkæden, hvor der var mere fugtigt, men hvor der samtidigt var ret sundhedsfarligt på grund af moskitoer, hvad man dog dengang ikke forstod. Henrik Jeppesen og hans arbejdsgruppe har lokaliseret, udgravet og beskrevet disse plantagebygninger. I forlængelse af Salem Road lod danskerne hugge en næsten snorlige vej mod nord gennem savannen de ca. 20 km til Akwapimbjergene og plantede tamarinder langs den. Den gik op over den ca. 130 m høje Legon Hill, hvor nu Ghanas fornemste og mest storslåede universitet er bygget. Senere førte man den lidt vest for højen, så man undgik at klatre op og ned igen. Endnu kan man, når man står på toppen ved foden af Legon-universitets tårn, se en stump af alleen på højens sydskråning, og en enkelt tamarind på nordskråningen angiver vejens videre forløb. Man genfinder andre rester af alleen ved landsbyen Sesemi, der ligger ved bjergfoden. Ad snoede småveje med knudret overflade, farvet af det røde ler, når man landsbyen. Her må man lade bilen stå og vandrer så frem ad en næsten helt tilgroet sti et lille stykke gennem bush'en op ad bjerget, indtil man pludselig står over for ruinerne af Frederiksgave, anlagt 1832 på initiativ af guvernør Hein. Bagmuren er bevaret i fuld højde, og med fantasiens hjælp kan man godt forestille sig, hvordan bygningen har set ud. Det er en såkaldt tør mur,

opført af skiferagtig sandsten, taget fra bjerget. Fra terrassen foran huset kan man i klart vejr se lige ned til det hvide Christiansborg. For det meste er det dog diset på grund af den fugtige monsunvind. Regnskovens træer, der vokser hurtigt her, har med deres rødde omklamret murresterne, så de ligefrem holder sammen på dem. Det hele er overvokset med buske og stift, højt græs.

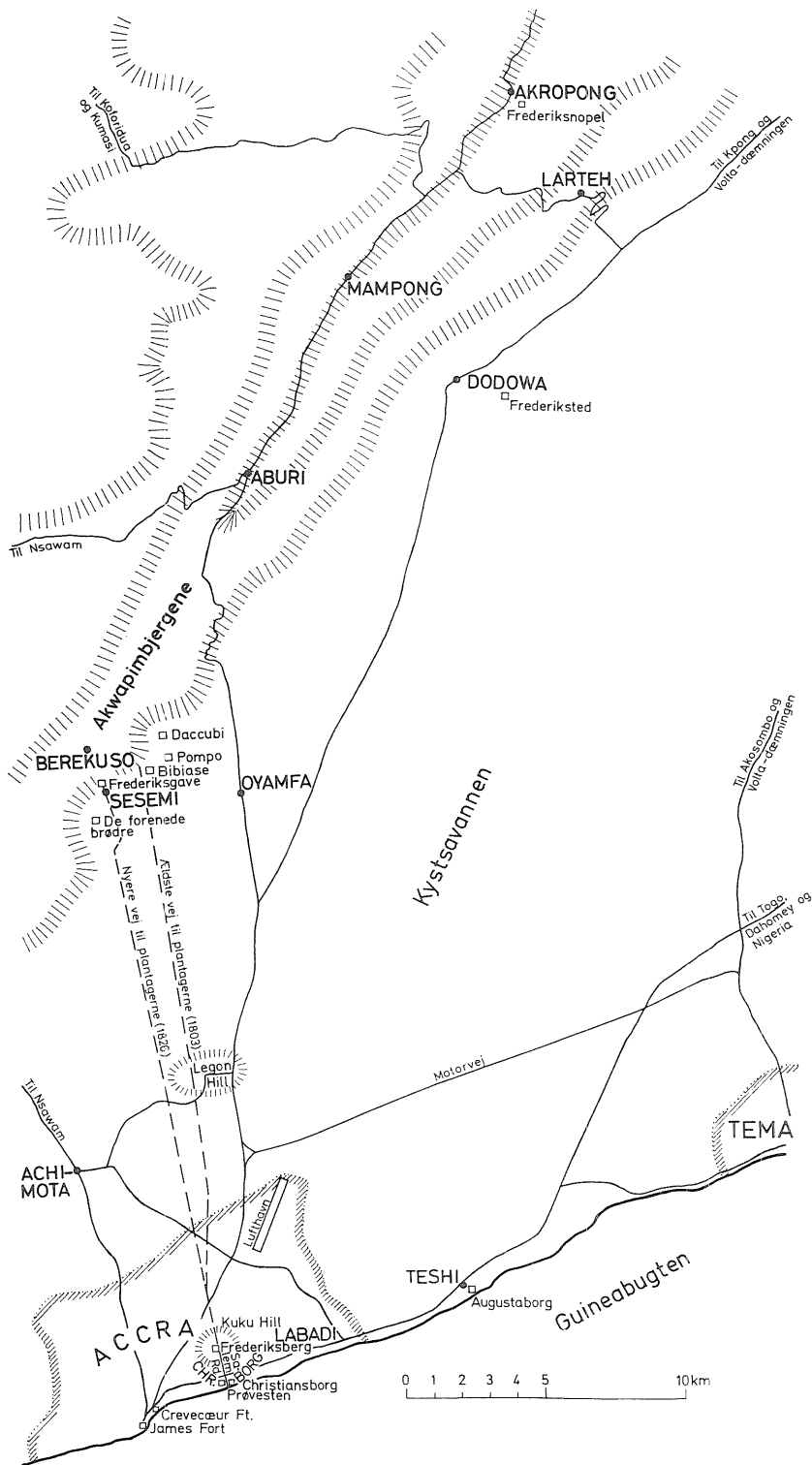
Et stykke af en anden dansk allé er bevaret ved Pompo, en anden plantage, kun kort afstand derfra i luftlinie, men langt, når man følger nutidens biveje. Man drejer ind ad vejen ved landsbyen Ojamfa, vandrer forbi kassavamarker med papayatræer, balancerer ad et par vippende bambusstænger over den lille Daccubibæk og står så pludselig i alleen. De knortede tamarinders tætte kroner dæmper aftenlyset, og de troldeagtige snoede rødde kravler hen over vejen. Det ser næsten ud som en redefuld slanger. Det hele taler stærkt til fantasien. Her blev danskerne i sin tid båret i bærekøje på vej til plantagen, nedbrudte af tropesygdomme, med malaria i blodet, uden håb om nogensinde at komme hjem igen til det kølige klima i Danmark, som måtte forekomme dem at være paradiset.

Ideen med plantagerne var god nok. Man ville dyrke kaffe, bomuld, sukkerrør, indigo og tobak, men desværre blev det ikke rigtig til noget. Man havde ingen erfaring i plantagedriften her, de udvalgte steder var trods alt ikke velegnede, insekter angreb planter og mennesker, og i krigstider blev alt ødelagt af de hærgende hære. At landet ellers egnede sig udmærket til plantagedrift, véd vi nu; omkr. 1880-90 blev kakaotræet indført, og Ghanas ca. 500 millioner træer leverer nu over $\frac{1}{3}$ af hele verdensproduktionen af kakao. Utallige småplantager er anlagt i den tropiske regnskov, især i ashantiernes rige,

→

Kortskitse over Accra med Christiansborg og de andre forter langs kysten og med tamarindalleerne, der førte op til plantagerne ved Akwapimbjergenes fod. Den ældste plantage, Frederiksnopel, anlagdes af Paul Isert ved Akropong.

Map of Accra with the forts, tamarind avenues and some of the old Danish plantations. The oldest one was Paul Isert's Frederiksnopel, near Akropong.

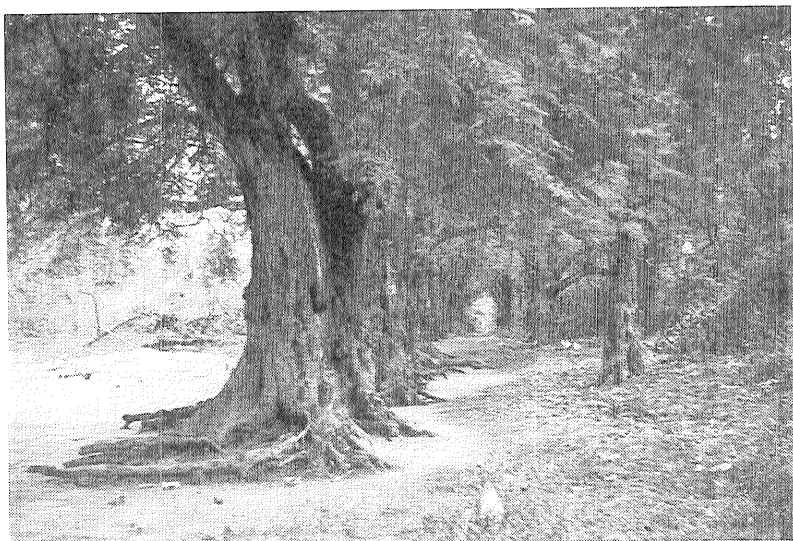
men også nær Akropong, hvor Isert grundlagde Frederiksnopel. Her blev forøvrigt de første kakaotræer plantet.

Landskabet

Det vil nu være på tide at opridse landskabsbilledet i korte træk. Ghana måler ialt næsten 240.000 km² og er således 5–6 gange så stort som Danmark. Folkemængden er efter den lige afsluttede folketælling på 8½ million.

Den ca. 400 km lange, vidunderlige tropekyst med brænding og et voldsomt bølgeslag, med kokospalmer og fiskernes festlige, udskårne og bemalede kanoer er nævnt. Øst for Accra er den helt flad, med talrige laguner, – den største Keta-lagunen. Vest for Accra er kysten mere kuperet med en del bjergknolde. Fra vest for Accra og nordpå i nordøstlig retning strækker sig den omtalte Akwapim-bjergkæde, helt ind i Togo og videre i Norddahomey. Bjergene er ikke særlig høje – de når næppe 1000 m –, men set fra den flade kystsavanne, som indtager landets sydøstlige hjørne, virker de ret imponerende. Landevejene går i siksak op langs bjergsiden, og oppefra har man et storslået udsyn over savannen med dens bevoksning af buskvækst og græs. Hist og her rager pragtfulde træer med vældige kroner op: baobab-, kapok-, silk-cottontræer o. fl., og giver savannen et parkliggende udseende. Masser af termitboer, 2–4 m høje, bygget af den røde jord og af udseende som miniaturebjergmodeller, fanger øjet. Enkelte plateauer (Shai Hill, Krobbo), hårde rester af ældre, nedroderede bjerge, hæver sig over den temmelig jævne flade.

Ghanas største flod, Volta (= den springende), gennembryder bjergkæden nordøst for Accra. Her ved Akosombo har man fornylig bygget en af verdens største spærredæmninger. Det opstemmede vand har nu udfyldt de bagved liggende floddale og har dannet en vidt-forgrenet, uregelmæssig kæmpesø, hvis areal, godt 9000 km², er større end Sjælland og mere end dobbelt så stor som Nilsøen syd for den nye Aswandæmning. Længden er på flere hundrede km. Selv om denne sø har oversvømmet talrige landsbyer og givet store problemer med hensyn til flytningen af ca. 70.000 mennesker, anses dæmningen

Rester af den gamle danske tamarindallé ved Pompo, nær foden af Akwapim-bjergene, hvor de fleste af de danske plantager lå.

Part of the old Danish tamarind avenue near Pompo, at the foot of the Akwapim mountains where most of the Danish plantations were situated.

dog for at være et af den nye stats største aktiver, idet dens seks kæmpeturbiner, som kan producere ca. 750.000 kilowatt, kan forsyne hele landet og den hurtigt opvoksende industri med elkraft. Et besøg på dæmningen er en stor oplevelse. Bjergene omkring frembyder mange udsigtspunkter med stadig skiftende udsigter, og søen med de afvekslende stejle kyster ser ganske betagende ud i luftens meget stærke lys. Når man får etableret den rutefart på søen, der er påtænkt, vil en tur langt op i landet pr. skib sikkert blive en stor turistattraktion.

Syd for bjergene, fra Kpong til havet, løber Volta bred og langsom i en bue og danner ved Ada et delta. Ved Sogakofe, hvor den vigtige landevej østpå til Togo, Dahomey og Nigeria krydser floden, er der nu bygget en imponerende bro til afløsning af den tidligere, meget besværlige færgefart.

Fra bjergkæden og vestpå strækker den flere hundrede km brede tropiske regnskov sig. Ved kysten ned mod havnebyerne Sekondi og Takoradi er den pletvis bortryddet, og inde i landet er der også foretaget rydninger, hvor landsbyer og byer er opstået, mest udstrakt omkring Ghanas næststørste by Kumasi, ashantiernes hovedstad. Men den optager dog stadigvæk ca. 39.000 km². Til sammenligning kan nævnes, at hele Jylland er på knap 30.000 km². Man har stadig et overvældende indtryk af urskov, når man kører gennem den ad de få landeveje, en tæt og ugæstfri jungle, herlig grøn, med en uigennemtrængelig underskov af planter, buske og træer, med bambuskrat og lianer, med fugtige sumpe, hvor det sorte mudder bobler, og med små, langsomme floder, hvor husdyr og børn bader i det grumsede vand. Op over skoven rager hist og her vældige træer op som høje kæmper. Luften er dampende fugtig og meget hed. Man får ikke øje på mange dyr, ingen aber, kun enkelte fugle og i vandet skildpadder; hen over vejenes sand ses ringlede spor af slanger. Nu og da fører små stier ind i tykningen fra landevejen og fortaber sig straks i skovens grønlig mørke. Regnskoven er ikke nær så ubeboet, som man skulle tro. Spredt ligger der mange skjulte små landsbyer, og flere steder ser man skoven afbrændt, så asken kan gøde jorden, altså et slags svedjebrug. I tusindvis af kakaoplantager er anlagt i skovtykningen, og der er marker med yams og kassava, ananas, peberfrugter, oliepalmer, appelsin- og papayatræer. Takket være kakaoen er folk relativt velstående. Guld findes også. Det udvaskes som tidligere i floderne og udvindes nu også ved minedrift, f. eks. ved Obuasi og Tarkwa. De forekommende diamanter er mest til industribrug. Vigtigere i vore dage er de store forekomster af bauxit, som bruges til aluminiumfremstilling. Brydningen heraf er planlagt at skulle tage fart, når Volta-anlægget kan producere den nødvendige elektricitet til udsmeltningen.

Regnskoven strækker sig videre mod vest over staterne Elfenbenskysten (Côte d'Ivoire), Liberia, Sierra Leone og Guinea. Mod øst går den med en lille afbrydelse på grund af mindre regnfuldt klima videre fra Cotonou i Dahomey gennem Nigeria og Kamerun over i

den umådelig store Kongo-urskov. Ca. 100 km nord for Kumasi ligger regnskovens nordgrænse i Ghana. Nord derfor er der savanne og steppe.

Landskabets karakter er helt afhængig af regnmængden. Hvor der er rigelig regn vokser urskoven yppigt, hvor der er mere tørt, er savanne og steppe fremherskende. Ghana har to regntider, en længere fra omkr. april til juli og en kortere fra september til oktober. Da landet ligger lige nord for ækvator – Accra på ca. $5\frac{1}{2}^{\circ}$ nordlig bredde –, er der ikke nogen sommer eller vinter. Det er så at sige lige varmt hele året igennem. Kun vinden, der fra marts til november blæser som fugtig monsun fra havet og i december til februar afløses af den tørre *harmattan* fra Sahara, giver temperatur- og fugtighedsforskelle. I marts-april har man i Accra ved middagstid ofte omkr. $32-33^{\circ}$ fugtig varme i skyggen, hvilket er særdeles varmt. Det føles herligt svalt, når temperaturen ved aftenstid synker til $27-28^{\circ}$, og går den helt ned til 25° , opfatter man det som køligt. Dag og nat er også næsten lige lange året igennem; solen står op kl. 6 og går ned kl. 18, og da den ved middagstid står næsten lodret over én, føler man sig som manden uden skygge i H. C. Andersens eventyr.

Byer

Accra er landets hovedstad. Den har efter sidste tælling 630.000 indbyggere, og den vokser stadig.

Accra er en meget vidtstrakt by, som i virkeligheden består af flere gamle kerner, både de småbyer, der opstod omkring de nævnte forter James, Crèvecoeur og Christiansborg, og andre landsbyer og fiskerlejer. Ind imellem skyder nye, moderne bydele op i stærkt tempo. Nogen køn by er det ikke, dertil er den for uensartet. Interessantest er de gamle bykerner. Der er mange haver og pladser med blomster og grønt. For en turist er torvet ved Ussher Fort (Crèvecoeur) særdeles malerisk. Her kan man købe fisk, levende snegle, grøntsager og frugter og meget mer, bl. a. også tryllemidler til ju-ju. Gader og veje er fine, dog mangler fortov ofte, og der er en stærk

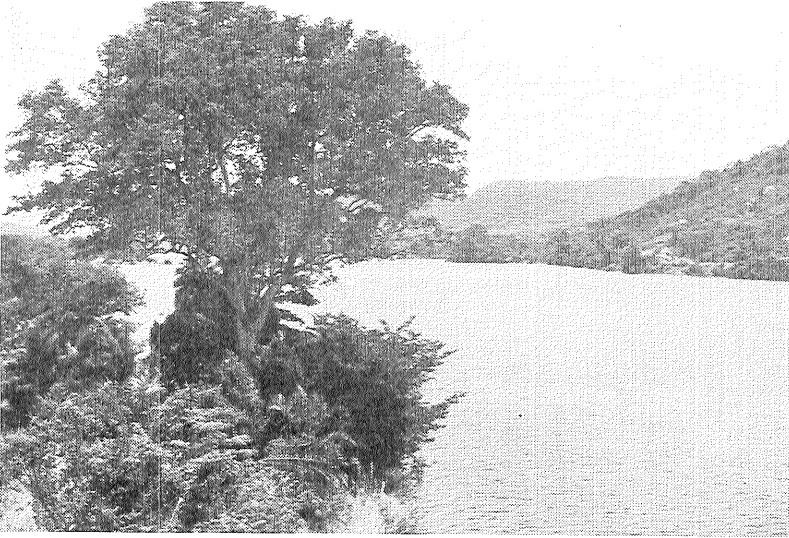
trafik. Byen selv har ingen havn af betydning, og landets lige kyst byder i det hele taget ikke på naturlige havne. *Takoradi*, et par hundrede km vest for Accra, har en kunstig anlagt havn; den har nu fået en konkurrent i den nyanlagte havn *Tema*, ca. 15 km øst for Accra, som udbygges til at blive Ghanas hovedhavn.

Landets næststørste by er *Kumasi* i urskoven (godt 200.000 indb.), også en vidtstrakt og levende by med et af verdens smukkeste og mest moderne universiteter. Ghanas tredje universitet ligger i byen *Cape Coast* (ca. 50.000) med det nævnte fort. I bjergene ligger det maleriske *Koforidua* (ca. 40.000) i den frugtbare kakaoegn, og nord i landet *Tamale* (ca. 45.000).

Omkring Accra er vejnettet godt og tæt. Landets eneste motorvej er anlagt mellem Accra og Tema. Den er ikke meget befærdet endnu, men Tema er ved at blive bygget op som industriby om den nye havn. Mod nord er vejnettet spredt og tyndt. Vejene lider meget under regntiden og opviser tit store, farlige huller, som alle ghanesiske chauffører har en forbløffende evne til at sno sig udenom. Som i de andre, tidligere engelske lande er der venstretrafik i modsætning til i de omgivende stater, som alle har været franske kolonier og derfor har højretrafik.

Folket

Et par spredte bemærkninger om folket. Det er en kendsgerning, at de afrikanske lande ikke er nationalstater i egentlig forstand. Folkestammerne spiller den altdominerende rolle som større enkeltheder, og man har ikke kunnet hindre, at grænserne nu og da er draget midt gennem stammerne, selv om man har søgt at undgå det. Blodige borgerkrige som i Kongo og Nigeria var resultatet af visse stammers forsøg på at rive sig løs fra fællesskabet og danne en selvstændig stat. Også i Ghana lever flere stammer, som indbyrdes er ret forskellige, både i sprog og traditioner. Ialt skal der være 20 stammer, som taler seks hovedsprog og 65 dialekter. Af praktiske grunde er engelsk derfor landets officielle sprog, som de fleste forstår.

Voltafloden nær Kpong, syd for den i nyere tid byggede dæmning. I bjergene i baggrunden bor akwamufolket.

The Volta River near Kpong. The mountains are the home of the Akwamu-people.

I sydøst omkring Volta og lagunerne er *ewe*-stammen den dominerende. Den går også ind på togolesisk område, og folk kan selvfølgelig ikke forstå, at de nu skal have pas for at besøge deres familie på den anden side grænsen. De nye stater synes i Afrika som andetsteds at have overtaget og udviklet bureaukratismen, de har lært af europæerne, og det kan tit give anledning til små personlige tragedier. Ved Volta-dæmningen lever resten af det fordums så mægtige *akwamu*-folk. Omkring hovedstaden møder vi hovedsagelig *ga*-stammen, men folk er her meget blandede på grund af den store bys magnetiske virkning på hele landets befolkning. I urskoven lever den vel nok interessanteste og største gruppe, *ashantierne*, hvis indflydelse i vore dage stadig er stor, og hvis historie og kultur er bemærkelsesværdig.

Hvad religionen angår er en stor del af befolkningen mod nord

fromme muhamedanere, idet islam er trængt ind nordfra. Mod syd er mange ivrige kristne. Forskellige landes og kirkers missioner har arbejdet her, og man træffer alle slags kirkelige og sekteriske opfat-
telser af kristendommen. Ved siden af lever endnu rester af den gamle traditionelle religion hos mange.

Som turist kan man selvfølgelig kun få et overfladisk og yderst unuanceret indtryk af de mennesker, man møder. Man lægger måske især mærke til den selvfølgelige venlighed, alle uden undtagelse viser én, og til den ranke holdning, mange rent fysisk har. Dette skyldes måske, at alle byrder bæres på hovedet, både af voksne og børn. Især kvinderne, der er mestre i at balancere med alle slags ting på hovedet, lige fra kurve med æg til symaskiner, er stolte og fri i deres bevægelser. De unge, både kvinder og mænd, er for det meste særdeles velskabte og smukke. Man undrer sig ikke spor over, at vore forfædre tog sig kvinder af folket, for de er usædvanligt veldrejede og kønne i den yngre alder. Måske er børnene dog den største fryd for den besøgende. De små krustoppe er ikke til at stå for med deres opvakte blikke, nysgerrige iver og tydelige sans for humor.

Mændenes nationale dragt, som bruges ved fester og andre særlige lejligheder, er en togalignende kappe, sammensyet af lange smalle strimler af det håndvævede *kente*-stof i skønne farver og smukke gamle mønstre. Kvinderne bærer også *kente*-kjoler. Til daglig brug har de brogede bomuldskjoler, mest fodlange, ofte dog i ministørrelse. Skal de være rigtig fine, er de trykt eller farvet i en gammel teknik med sammensnøring af de steder, som ikke skal farves, indlagte småsten, som giver varierede mønstre osv.

Børnene går med så lidt tøj som muligt. Pigernes korte krushår er ofte flettet i utallige små strittende rottehaler eller i et netlignende mønster.

At afrikanerne er lige så intelligente som alle andre mennesker, kan der selvfølgelig ikke være nogen diskussion om, selv om den nedvurdering, de har lidt under i århundreder, er svær at udrydde. Man har glatvæk frakendt dem evnen til at skabe kultur og ordnede samfund. Efterhånden som den historiske forskning med arkæologiens og

etnografiens hjælp afdækker den afrikanske fortid, som på grund af manglende skriftlige kilder har været mindre godt oplyst, tvinges man til at anerkende, at der i Afrika har eksisteret en række gamle riger med særdeles vel fungerende samfundsstruktur og en beundringsværdig rig og høj kultur. På det kunstneriske felt har man vidst det, lige siden de berømte negerskulpturer tiltrak sig alverdens kunstkenderes opmærksomhed og blev genstand for en ivrig indsamlings. Centret for denne kunst, hvis formål først og fremmest har været af religiøs art (forfædre kult, maskedans, fetishdyrkelse) og også af samfundsmæssig betydning (brugt ved initiationsriter under optagelse i aldersklasser og hemmelige samfund), er i Vestafrika netop Elfenbenskysten, Ghana, Dahomey, Nigeria og Kamerun, hvor stammer som f. eks. *baule*, *ashanti*, *fon*, *yoruba*, *ibo* har frembragt pragtfulde stykker, ikke blot skåret i træ, men også støbt efter *à cire perdue*-metoden i bronze og messing. Nævnes må også ashantiernes berømte metalvægtlodder til afvejning af guldstøv. De er formet som små figurer af dyr eller mennesker eller er prydet med geometriske ornamenten og giver udtryk for beundringsværdige plastiske evner. Righoldige samlinger af negerskulpturer findes f. eks. i Ghana National Museum i Accra og i museet i Porto-Novo i Dahomey.

Selv om Ghana ikke kan siges at være overrendt af turister, har europæerne dog i tidens løb flittigt opkøbt disse skulpturer, så det ikke er nemt at få gode ting her (der fabrikeres også særdeles ligegyldige ting til turister). Derimod er det endnu mindre turistprægede Dahomey et paradys for samlere. Her kan man, såfremt man forstår kunsten at prutte, for særdeles rimelige priser få herlige ting, som fryder øjet og sjælen.

Som bekendt findes en af verdens fornemste samlinger af afrikansk kunst nu udstillet i Etnografisk Samling på Nationalmuseet i København. Den er skabt mellem 1921 og 1956 af Carl Kjersmeier og hustru og omfatter ca. 1400 genstande.

Om afrikanernes dans og musik behøver man ikke at sige meget. Den har mer eller mindre ægte erobret hele verden. Den besøgende i Ghana vil sent glemme aftener, hvor lyden af trommernes taktfaste

stemme fra den nærliggende landsby giver en ganske særlig stemning, mens cikaderne synger og frøerne fra nærmeste vandhul kvækker, og nymånens segl ligger vandret på den sorte himmel. Den der har oplevet det, er for tid og evighed betaget af *black Africa*.

Ghana opnåede sin selvstændighed den 6. marts 1957. Det er dog stadig medlem af den engelske Commonwealth og nærer varme følelser over for England. Bortset fra Sydafrika er Ghana det land i verdensdelen, der kan opvise den højeste nationalindkomst, næsten 200 US-dollars pr. hoved (1960). Regeringen har med beundringsværdig energi satset på skole- og universitetsuddannelsen, og samtidig gør den meget for udvikling af industri, landbrug, plantagedrift og fiskeri. På socialt område står Skandinavien som et forbillede, og regeringen sætter efter evne meget ind på at sikre social tryghed. Men der er stadig en lang vej at gå.

I audiens hos akwamukongen

I den dansk-guineiske historie møder vi mange negerstammer, som har været i kontakt med danskerne, har handlet med dem, kæmpet mod dem og med dem osv. Det kan ikke nægtes, at man let løber surr i dem, når man møder dem i historiske fremstillinger. De færreste tænker på, at deres efterkommere stadig lever, og at man kan opsøge dem. Gør man det, kommer den tørre historie pludselig til at stå levende for én.

Et af de folk, man stadig læser om i kolonihistorien, er *akwamu* (i ældre tid skrevet *akwambo*). Dette folk var et af de mest dominerende på kysten i slutningen af 1600- og begyndelsen af 1700-tallet. Danskerne måtte købe deres venskab med guldstøv og andre gaver for at sikre sig slaver og frie veje for transporten. Ganske vist gik det op og ned med samarbejdet. I 1693 overmandede en skare akwamuer Christiansborg ved en simpel men effektiv list, uskadeliggjorde den svage besætning og holdt fortet besat et helt år. Danskerne måtte ovenikøbet betale en større sum penge for at få det tilbage, og da erobrerne drog ud, tog de alle nøglerne fra fortet med sig

Akwamu-folkets *Nana* (konge) Kwafu Akotoh II, i ceremonialdragt på sin tronstol i hans bolig i Akwamufi; til venstre for ham ses det æressværd en af hans forfædre fik af Frederik VI i 1826.

The Nana (King) of the Akwamu-people, Kwafu Akotoh II, in his ceremonial dress.

til erindring. Det var en forsmædelig historie. I 1730 blev akwamuerne svækket i en krig mod *akim*-stammen og de opkommende *ashantier*, og først omkring 1800 kom de igen til kræfter. Da var ashanti blevet det dominerende folk, som både englændere, danskere og flere negerstammer førte krig mod. I 1826 stod et stort og blodigt slag ved Dodowa, ved foden af Akwapimbjergene nord for Accra, hvor akwamuerne var danskernes og englændernes forbunds-fæller. Ashantierne blev slået eftertrykkeligt, ikke mindst fordi akwamuerne faldt deres bagtrop i ryggen. Akwamuernes *nana* (konge), Kwafu Akotoh I, svor efter slaget troskabsed til Frederik VI, og til tak for hjælpen fik han et æressværd som gave af den danske konge.

Akwamu-folket, som i vore dage omfatter en 40-50.000 per-

soner, lever i egnen omkring Voltaflodens gennembrud gennem bjergene, her hvor nu den omtalte spærredæmning ved Akosombo er bygget. Deres by, *Akwamufi*, ligger i en frodig og herlig dal på østsiden af floden. I en meget enkel toetages bygning bor deres nuværende nana, der hedder Kwafu Akotoh II. Ham havde vi lejlighed til at besøge.

Han tog gæstfrit imod os i det rum, hvori tronstolen står, og bød os et forfriskende glas Club Beer; middagstiden var meget varm. Egentlig forlanger etiketten, at han ikke taler direkte til sine gæster, men lader spørgsmål og svar gå gennem sin talsmand eller tolk, men han gjorde os den ære at tale direkte til os. Veloplagt fortalte han om gamle dage, da hans folk snart var gode venner med danskerne, snart drillede dem. Med et lystigt glimt i øjet berettede han om den snedige besættelse af Christiansborg, der øjensynlig er et af højdepunkterne i akwamus historie. I rummet har han et stort fotografi af det københavnske Christiansborg slot efter et stik fra 1700-tallet, en gave fra venner i Danmark, og mellem statsklenodierne, som hans lille tjener og baldakinbærer Atah frembærer i en stor papkasse, befinder sig ganske rigtigt de bortførte nøgler fra fortet, ca. 25 rustne jernnøgler i et knippe. Til skattene hører også vægten, som guldstøvet i fordums tid blev vejjet på, og de i kunstfærdige figurer støbte messingvægtlodder, der blev anvendt ved vejningen, samt skeen til at øse guldstøvet op med. Derpå fremviste nana med stolthed æressværdet, et kæmpestort tohåndssværd, som kun kan benyttes til ceremonielt brug, i en bred sort læderskede med messingbeslag, forsynet med det danske rigsvåben og Frederik VI's monogram samt følgende indgraverede indskrifter: „Danmarks Konge, Frederik den Siette, til Akotoh Fyrste af Aquambuh“ og „Erindring om Aquambuernes Tapperhed og ærefulde Sejer den 7de August 1826“.

I modtagelsessalen står som sagt tronstolen, beslået med ornamenterede guldplader og med en rød fløjlsplade. Nana tilbød at lade sig fotografere siddende på stolen efter at have klædt sig i sin pragtfulde ceremonialdragt af brokade i smukke farver og mønstre. Om hovedet havde han et gulddiadem, om armene svære guldarmringe,

på fingeren en smuk guldring af form som en krummet fisk, og på fødderne, der hvilede på en pude, guldtåringe og guldprydede sandalremme. En fyrste må ikke berøre jorden, når han sidder på sin tronstol. Det hele virkede meget majestætisk og gav indtryk af en gammel traditionsrig fyrstekultur.

For rigtig at glæde sine danske venner klædte nana sig derpå om i en anden dragt og lod sig fotografere mellem pillerne ved indgangen til huset, stående under sin fyrstelige baldakin i form af en stor rød silkeparasol, båret af Atah. Ved afskeden overrakte gæsterne høfligt deres traditionelle tribut, en flaske whisky, og i en lille tale udtrykte nana håbet om, at det ældgamle venskab mellem akwamufolket og danskerne måtte blive ved med at bestå, og bad os tage en personlig hilsen med hjem til Danmarks konge.

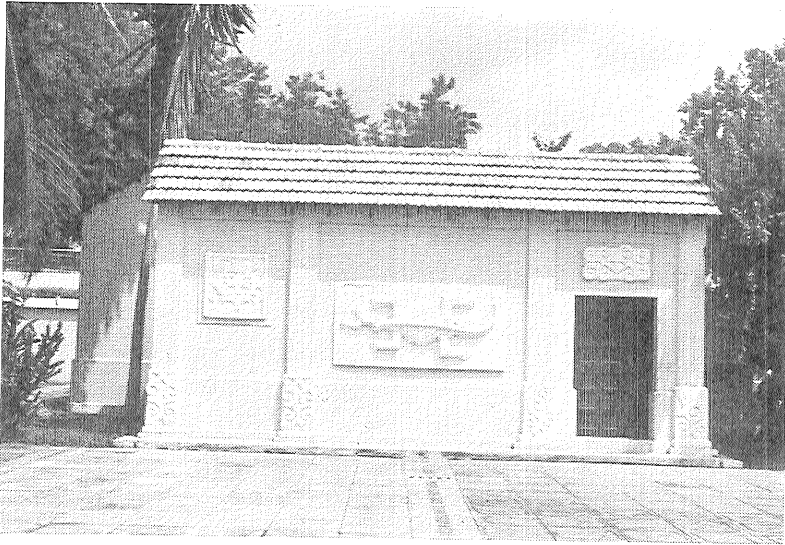
I Ashantiland

Ashanti, eller rettere *asante*, regner sig selv for den førende stamme i Ghana. Efter år 1700 gjorde den sig stærkere og stærkere gældende i den tætte regnskov. I flere krige slog ashantierne deres nabostammer og dannede efterhånden et ikke lille rige. Deres store nana var Osei Tutu, som døde omkr. 1712. Legenden fortæller, at den gyldne tronstol faldt fra himlen ned i hans skød. Den blev et samlingsmærke for hele nationen og et symbol for den stærke, militante kongemagt. Lov og orden herskede i riget. På grund af handel med guldstøv, slaver og jordens grøde blev landet rigt, og kunst og kultur blomstrede. Men samtidig var det en imperialistisk og frygtet krigerstat, som igennem årene voldte de omkringliggende stammer og også danskerne og englænderne stor bekymring og skade. I virkeligheden blev ashantiernes magt først brudt 1902 efter et engelsk krigstog op til deres hovedstad Kumasi. Allerede i 1874 havde englænderne brændt byen af, men den blev hurtigt genopbygget.

Kumasi, der som nævnt nu har ca. 200.000 indbyggere, ligger omgivet af regnskoven. Den er en velstående og livlig by, centret i kakaodyrkningsområdet og med et af Afrikas bedste hospitaler. Øst

for byen ligger det helt moderne og meget storslåede universitet i en enormt stor park, med træer, blomster og et kuperet terræn af stor skønhed. Den nye tid har sat sit præg på den vidtstrakte by, men stadig har dog kongen, med titlen *asantehene*, sit palads, omend beskedent, her. Den sidste, Otumfuo Osei Agyeman II, døde 30. maj. Hvad den ny høvding vil kalde sig, vides ikke. Ashantiernes kulturhistoriker, professor A. Kyerematen, har opbygget et enestående kulturcentrum, hvis mål er at samle og bevare de hastigt forsvindende folkelige traditioner. I hans *Asante Cultural Centre* (nu omdøbt til det mere omfattende Ghana National Cultural Centre) findes bibliotek, arkiv, friluftsteater – hvor man ovenikøbet har vovet at spille Sofokles' *Antigone* på ashantisprog med stor succes –, kunstudstillingsbygning, legeplads og *dwaberem*, en plads hvor folk kan mødes og tale sammen som på oldtidens græske agoraer.

I et hjørne er en lille ashantilandsby opbygget, omgivet af en tæt lund af kakaotræer. Midt på vejen ved indgangen til landsbyen står en barriere af fældede træstammer, som skal hindre folk i at brase lige ind, samt en snedig udtænkt leopardfælde, også af træ. Mellem de lerklinede huse med palmeblads-, „stråtag“ finder vi palaverpladsen, hvor landsbyens vise mænd kan sidde på en stor fældet træstamme under et skyggefuldt træ og tale sammen. Fra pladsen er der adgang til fetishhuset, et selvstændigt anlæg med en firkantet gårdsplads, omgivet af fire bygninger. Her ser man det åbne rum ud til gården, hvor de rituelle trommer af forskellig størrelse er anbragt; ved siden af er bade- eller vaskerummet for præsten. I kogerummet er det store lerkogekar anbragt på traditionel vis over tre mindre pletter med bunden i vejret. Selve helligdommen er et pynteligt, aflukket hus med fetishfigurer af ler eller træ, forskellige magiske figurer, især frugtbarhedsskulpturer, ceremonielle sorte lerkar, udskårne stole af skammeltypen osv. I gården, der brugtes til religiøse danse og ceremonier, står et helligt træ, som skygger over brønden, hvor man ofrede bananer til den skildpadde, der boede i den. Bag landsbyen udsænker dejlige piger palmevin, en stærk, sødlig drik, som gør sindet muntert.

Indgangen til Ashanti-fyrstens hus, som det er opbygget i kulturcentret i Kumasi. Relieffet i midten forestiller en krokodille, der har fanget en fisk.

Entrance to the Ashanti chief's palace in the Cultural Centre, Kumasi.

Andetsteds er der opbygget arbejdende værksteder med guld- og sølvsmede, vævere, pottemagere og læderarbejdere. Her får man et levende indtryk af den høje håndværksmæssige standard, dette folk har haft gennem lange tider.

Midtpunktet i dette folkemuseum er rekonstruktionen af et høvdingepalads. Muren er kalket lilla med hvide figurer og ornamenters relief. Hovedfiguren er en krokodille, som er ved at sluge en fisk, illustrerende et af de talrige gamle ashantiordsprog: når fisken bliver fed, er det krokodillen, der får gavn af det. Ashantierne har en skat af ældgamle mønsterornamenter, som alle har en eller anden symbolsk betydning, f. eks. lov, orden, sikkerhed, fred, klogskab, ydmyghed osv., og dem ser man anbragt mange steder. Den firkantede gårdsplads er overskygget af et *edwene*-træ, kaldet visdommens træ. De fire fløje er åbne ud mod gården. Her ses høvdingens tronsal med flere af de smukt udskårne tronstole af type som skamler med buet

sæde og med påbundne metalklokker. Disse tronstole symboliserer kongemagten. Hver konge har sin, og efter hans død bliver den sværtet sort og opstillet i et rum sammen med forgængerens stole. Den gyldne stol, der faldt ned fra himlen, eksisterer endnu og spiller en stor rolle for folkets nationale følelser. Kun få ved, hvor den er skjult.

I paladset findes også fyrstens sovesal og hans trommesal med forskellige trommer, f. eks. de interessante „talende“ trommer, der havde en ceremoniel betydning, og talrige musikinstrumenter. Fyrstens regalier er udstillet: baldakiner, ceremonisværd i ejendommelige former, talsmændenes prydede stave, broncekrukker til opbevaring af skatte, elefanttænder som fyrsten kunne sætte fødderne på, når han sad på sin tronstol; endvidere de pragtfulde fyrstedragter i *kente*-vævning, hans sandaler med guldprydede remme, hans armringe af guld, hans ringe og smykker. Ligeledes hans guldvægt, skeer til at tage guldstøvet op med, vægtlodder støbt i de nævnte morsomme figurer. Det hele giver et overvældende indtryk af, at der allerede langt tilbage i tiden har hersket et kongeligt ceremoniel, som ikke har stået tilbage for noget europæisk hofs.

Hver landsby har stadigvæk sin høvding, og selv om han klarer sig med betydelig færre ceremonier, hviler der dog et skær af fornemhed og tradition over det hele. Det er ikke svært at komme i kontakt med ham og hans folk. Når man er trængt langt ind i urskoven ad små mystiske stier og vejspor gennem den tætte bevoksning, hvor hist og her et lille vandløb afbryder den uigennemsigtige bladvæg, når man har passeret lunde og små marker med en frodig vækst af kakao, papayas (her kaldet *paw-paw*), bananer, kassava, yams osv., kommer man til forbavsende store landsbyer med tit meget statelige huse, hvor træpiller foran den åbne terrasse bærer taget, der ofte er af bølgeblik, hvilket er noget i retning af et statussymbol og et velstandstegn. Indimellem lyser blomstrende træer, f. eks. de røde *flametrees* (flamboyant) op. Det rygtes hurtigt, at der er kommet fremmede, og fyrsten modtager dem gerne, siddende på sin skammestol, klædt i den skønneste *kente*-dragt og prydet med pragtfulde

guldsmykker. Bag ham holder baldakinbæreren parasollen over ham, ved hans side står talsmanden med sin værdighedsstav, og rundt om sidder rådet, de ældste i landsbyen, også i deres fineste stads. Fyrsten og hans folk er særdeles velinformeret om verdensbegivenhederne, selv om de bor langt fra alfar vej, *in the bush*, som man siger. De kender også til Ghanas historie og véd udmærket godt, at de og danskerne i ældre tid snart har været gode, snart mindre gode venner, og at de har handlet og ført krige med hinanden.

Ashantierne er nu ivrige kristne. Under gudstjenesten i de fyldte kirker synges der af fuld hals, især af kvinder og børn; da kirkerne ingen sidevægge har, kan man høre salmesangen langt bort gennem skovtykningen.

Museumsplaner

Går man på museum i Ghana for at få noget at vide om europæernes virksomhed på kysten, siden portugiserne byggede Elmina i 1482, bliver man ladt i stikken. Kumasi-kulturcentret har intet stof herom, skønt ashantierne var storleverandører af slaver, og Ghana National Museum i Accra er i alt væsentligt et etnografisk museum med fine samlinger af negerskulpturer, vægtlodder, masker, redskaber, våben, arkæologiske fund, men viser kun et par billeder af de europæiske forter.

Imidlertid omgås man med store planer om at tage denne del af kystens historie op. På Cape Coast Castle, englændernes hovedfort, som nu står tomt, vil man skabe et Vestafrikansk museum og studiecenter, hvor man først og fremmest vil belyse europæernes historie på godt og ondt langs hele kysten fra Senegal til Kongo ved museumsudstillinger – og her vil hele slavehandelen blive det vigtigste emne –, og samtidig dokumentere de afrikanske højkulturer i ældre tid, så vidt det kan gøres, især ved arkæologiske fund: Ghana-, Mali-, Songhai-, Bornu- og alle de andre glemte storrigter i Vestafrikas fortid. Museet skal suppleres med et bibliotek og et arkiv, og der skal være studierum og forelæsningsale, ligesom et antal videnskabsmænd

og studerende skal kunne bo der. Tanken er meget sympatisk, og det maleriske fort med den historiske baggrund vil kunne danne en passende ramme om hele virksomheden. Uden tvivl vil en del europæiske turister kunne lokkes til, og Ghana ønsker som omtalt ligesom alle andre lande at fremme turismen.

Det er klart, at de ghanesiske museumsfolk ikke kan indrette et sådant museum uden assistance udefra. Helt bortset fra det økonomiske må de have bistand fra museumskolleger i de europæiske lande, hvis historie er knyttet til kysten, da det historiske materiale, som belyser europæernes gerninger i Vestafrika, ligger i de europæiske arkiver og i det store og hele er ukendte for de afrikanske forskere. Skal man bedømme f. eks. danskernes „indsats“ på kysten korrekt, vil det derfor ikke være nok at koncentrere sig om den beskedne danske slavehandel, men der må gøres opmærksom på helt andre ting også, bl. a. at danskerne har været foregangsmænd i skoleundervisningen, at de var de første, der begyndte plantagedrift i stor stil i Vestafrika, og at de forbød slavehandelen som det første europæiske folk. Det vil være af vigtighed for den historiske retfærdigheds og vel også for vor egen samvittigheds skyld, at dette markeres. Selv om det ikke fritager os for et medansvar i den hvide mands misgerninger, hører det dog med til de mere positive ting, der kan siges om os. De andre europæiske nationer kan sikkert have andre ting, de ønsker at fremhæve for deres vedkommende.

Hvad Europa kan yde af museumsgenstande til udstillingerne, bliver i alt væsentligt kopier eller fotografiske afbildninger af tegninger, malerier, kort og vigtige dokumenter. Ligeledes f. eks. modeller af forter, handelsloger, slaveskibe osv. og måske kopier af uniformer, våben m. v. Ghana National Museum har i sine magasiner allerede samlet en hel del genstande fra slavehandelen, europæiske handelsvarer, våben o. lign., som vil blive en vigtig del af udstillingen.

Bistanden til fremstilling af genstande og billeder samt til ekspert-hjælp vil formentlig bedst kunne ydes inden for u-landsorganisationernes kulturelle hjælpeprogram. Man kan ikke tilbageholde det ønske, at en kulturaftale i fremtiden må blive sluttet mellem Ghana

Cape Coast Castle, det tidligere engelske hovedfort, bygget i 1650'erne af svenskerne som Carolusborg. Fortsgården med trappen op til vestfløjen, hvor man nu har planer om at indrette et vestafrikansk museum og studiecenter.

Court yard of the former main English fort Cape Coast Castle, built by the Swedes in the 1650's as Carolusborg. According to a project the castle will house a West African Museum and Documentation Centre.

og Danmark, således at forskere og studerende kan udveksles. For dansk videnskab vil Ghana frembyde mange interessante forskningsopgaver, f. eks. af historisk, geografisk og etnografisk art, og ghanesiske kolleger, der f. eks. ville sætte sig ind i dansk sprog og gammel dansk skrift, så de kan arbejde med det store arkivstof i Rigsarkivet, ville kunne have megen gavn deraf.

Det kan siges med sandhed, at der er ingen af verdens mange udviklingslande, der står Danmark så nær som netop Ghana, hvor dannebrog vajede i næsten 200 år. Et fælles samarbejde må for os ikke blot blive et ønske, men en forpligtelse.

LITTERATURLISTE

- Leslie Brown*: Africa. A Natural History (New York 1965).
Basil Davidson: Det genfundne Afrika (København 1962), oversat efter Old Africa Rediscovered.
samme: Africa. History of a Continent (London 1966).
J. D. Fage: A History of West Africa (Cambridge 1969).
A. T. Grove: Africa South of the Sahara (London 1967).
Thorkild Hansen: Slavernes kyst (København 1967).
Henrik Jeppesen: Danske plantageanlæg på Guldkysten 1788–1850, i Geografisk Tidsskrift 65 (Kbh. 1966), 48 ff.
 Afrikansk kunst. *Kjersmeiers* samling (Nationalmuseet, Kbh. 1968).
A. Kyerematen: Ghana National Cultural Centre, Kumasi (Kumasi 1969).
samme: Regalia for an Ashanti Durbar (Kumasi 1961).
samme: The Royal Stools of Ashanti (Africa XXXIX, 1969).
A. W. Lawrence: Trade Castles and Forts of West Africa (London 1963).
Elsy Leuzinger: Afrika. Negerfolkenes kunst (Verdens kunst, Kbh. u. å.).
Doré Ogrizek (red.): South and Central Africa (London 1954).
Georg Nørregård: Guldkysten, Vore gamle Tropekolonier VIII (Kbh. 1968).
Herbert Pundik: Ghana (Kbh. 1965).

En varm tak for gæstfrihed, transport, underretning og anden hjælp retter jeg til ambassadør fru *Nonny Wright*, Accra, *C. Major Wright*, FN's residerende repræsentant i Cotonou, Dahomey, konsul *Frode Munthesen* og frue, Accra, vicekonsul direktør *L. P. Skensved*, Accra, museumsdirektør *R. B. Nunoo* og hans inspektør *Allan Bassing*, Ghana National Museum, professor dr. *A. Kyerematen*, Kumasi, og sidst men ikke mindst til amanuensis cand. mag. *Henrik Jeppesen*, vel den bedste kender af Ghana i Danmark; han har gjort mig den tjeneste at gennemlæse mit manuskript.

A VISIT TO THE GOLD COAST

Summary

About the year 1660 Denmark acquired bases on the Gold Coast and in the West Indies and for many years her ships sailed what was called the traditional triangular route. They left Copenhagen for the Gold Coast (or Danish Guinea), their holds laden with rifles, nails, spirits and the like which were bartered for slaves from the local kings and chiefs. The slaves were then sent across the Atlantic to the Danish islands of St. Thomas and St. Croix where they were sold to planters to work on the sugar plantations. The ships completed the voyage back to Copenhagen with cargoes of sugar and rum.

In 1792 the Danish government issued its famous decree whereby Denmark became the first country in the world to abolish the slave traffic, even though

it did not actually come into force until the beginning of 1803. After this there was no reason for retaining the trading stations on the Coast but in fact it was not until 1850 that Denmark sold the forts to England.

In 1957 the Gold Coast became the independent state of *Ghana* and is now putting all its energies into expanding its industry, agriculture, fisheries, as well as its educational, cultural and social services.

Though over a hundred years have passed since the Danish flag flew over the Coast there are still a number of relics to be found, though modest ones, of the time when the Coast was under Danish rule. Only two out of the seven forts built by the Danes exist today, the chief one *Christiansborg* at Accra and *Prinsenssten* at Keta. The latter is now used as a prison, the former is the seat of government. It has been enlarged considerably to fit it for its present purpose but practically the whole of the original fort has been left untouched. Unfortunately tourists are not allowed to visit it for reasons of security.

In the picturesque little native town of *Ossu*, now called *Christiansborg*, which has grown up to the north of the fort, can still be seen quite a few of the nice and comfortable houses built by Danish merchants and officials. Some of them are still occupied by descendants of Danes, most of them with Danish names of which they are extremely proud. There are about 75 families with Danish names in Ghana today and many of them hold important positions in education, the church, the army and administration.

To the Danes fell the honour of being the first to begin deliberate working of plantations in Africa. In the 1780's Paul Isert, a doctor, had expressed the opinion that it would be better to let the poor Africans work in their own country instead of shipping them across the sea as slaves. He established *Frederiksnopel*, the first Danish plantation of any size in 1788, in the Akwapim Mountains a couple of miles south east of Akropong. Others followed suit, most of the plantations being at the foot of the mountains about fifteen miles north of Accra. An avenue of tamarinds was planted, straight as a dye, leading across the coast savannah to the plantations. A few trees are standing to this day, tracing its course.

Coffee, cotton, sugar, indigo and tobacco were grown on these plantations, but they were not a success. At that time too little was known about working plantations in the tropics, how to cope with plagues of insects etc., and in times of war armies of natives destroyed trees and plants. Today it is still possible to find ruins of Danish homesteads, half hidden by the tall savannah grass and overgrown by the tropical rain forest.

In the two hundred years the Danes occupied the Coast they had quite a lot to do with the local tribes. Sometimes they traded with them, at other times they were at war with them. Kwafo Akotoh II, the *nana* or king of the once mighty Akwamu tribe, includes amongst his "state treasures" a bunch of old rusty keys. They are the actual keys of Christiansborg which his ancestors captured when they took the fort by surprise in 1693. He also possesses an enormous sword of honour which the Danish king Frederik VI gave

one of his forefathers in 1826 in appreciation of his assistance in the bloody battle at Dodowa against the Ashantis. Today the Akwamu people live in the neighbourhood of the newly built Volta dam, which has created the world's largest artificial lake and provides the whole of Ghana with electricity.

An expedition into Ashanti country is a great experience. In the eighteenth and nineteenth centuries the Ashantis held power in the country and today still consider themselves the most important tribe in Ghana. Their capital is *Kumasi*, two hundred miles from Accra in the middle of the great tropical rain forest. The country is rich, not only in gold and bauxite but because the cultivation of Ghana's most important agricultural product, cocoa, is concentrated in this region. Ghana produces more than one third of all cocoa consumed in the world. In the *Ghana Cultural Centre* at Kumasi there is a museum which contains relics showing the high stage of culture the Ashanti reached. The Danes knew nothing of this. They just bought slaves from the warlike chiefs, and ship's owners in Copenhagen called one of their slave-ships the "King of Assianthe" in honour of the excellent goods they received. The museum contains a chief's house, with regalia, drums, musical instruments, ceremonial swords, gold ornaments etc. There is also a native village with mud huts and palaver place, a fetish house with drums, ritual cauldron and wooden sculptures, as well as weaver's, potter's, leather worker's and goldsmith's workshops.

Ghana has an extremely hot and humid climate and as yet very few tourists visit this fantastic country which has much to offer them. There are the green savannah, the mysterious forest, the palm-fringed beaches and their pounding surf which the fishermen elegantly ride in their painted dug-out canoes, as well as the many old forts built by Europeans. Chief among these must be mentioned the old Portuguese fort of *Elmina*, which was built in 1482, the first building to be erected by Europeans in the tropics, and *Cape Coast Castle*, the main English fort which was originally built by the Swedes in the 1650's and called Carolusborg. In addition to all this there are magnificent mountains with fertile vegetation and enormous views, and Lake Volta which we have mentioned above on which it is planned to begin regular sailings for tourists many hundreds of miles up country. Last but not least there is the fascinating life of the country, its picturesque villages, the sculpture of the Africans and their old popular traditions as revealed in their dancing and music, feasts and ceremonies.

At present there is an ambitious project afoot to establish a *West African Historical Museum and Documentation Centre* in Cape Coast Castle which will be devoted to European colonization of the coast from Senegal to Nigeria, trade, the slave traffic, and similar subjects. This project will without doubt lead to even closer contacts in cultural and scholarly fields between Ghana and the various European countries which have played a part in the history of the coast. This should be of particular interest to Denmark with its two-hundred years connexions with the people of the coast.